

A bárkaépítés rejtelsei (A Címkefüggöny. Tompa Gábor színházi magánszótára c. könyvről)

[2011. március]

CÍMKEFÜGGÖNY. TOMPA GÁBOR SZÍNHÁZI MAGÁNSZÓTÁRA. ÖSSZEÁLLÍTOTTA ZSIGMOND ANDREA. BOOKART KÖNYVKIADÓ, CSÍKSZEREDA, 2010.

A kötet készítői rendkívül jó kivitelezést választottak, hiszen a „magánszótár” tekintélyt parancsoló, esetlegesen lezártágot sugalló jegyét tompították az internetről jól ismert címkefelhő (itt: függöny) jellegzetes tulajdonságával, amely a kiemelést a maga változásában mutatja meg. A kötet címszavait pontosító egységekben természetesen a kiemelések/megvastagítások az összeállító Zsigmond Andrea és az interjúkat adó Tompa Gábor pillanatnyi hangsúlyait képviselik, ám a tipográfia a folyamatos alakulást sejteti. E magánszótár részint emiatt tekinthető egy szimpatikus vállalkásnak. Az interjúkból összeszerkesztett kötetben emellett Tompa vitáinak lenyomatai, markáns megfogalmazásai a szakmaiság kritériumáról s néhol az elmarasztaló megjegyzései is megtalálhatóak.

Az újabb és újabb címszavak olvasása során egyre nyilvánvalóbbá válik számunkra, hogy a szótár még egy szótárat rejt magában az ismétlődő és így egyben alá is húzott egységek miatt. Az ismétlődő elemek, s Tompa számára vélhetően a kiemeltek között fedezhető fel a biblikus réteg, a bohócság, a játékoság, a pontosság, a partitúra és a címszóként is jelen lévő szakralitás. Nem véletlen tehát, hogy Tompa kedvelt szerzői Samuel Beckett, Eugène Ionesco, Sławomir Mrożek, William Shakespeare és Visky András. Zsigmond Andrea az érdeklődés fenntartása szempontjából invenciózus és egyben kockázatos munkamódszert választott, azaz remek szerkesztői eljárást alkalmazott, hiszen nemegyszer egy-egy címszóban feltűnő részletet csak majd a kötet továbbolvasása során érthet meg a befogadó. Ez tűnik fel a demokratikus címszónál is: „Régi közhely, de nem árt emlékeztetni rá: a színház nem demokratikus intézmény. [...] Itt az értékek egyfajta hierarchiájának kell érvényesülnie, néha kegyetlen igazságok kimondásának árán is. Ez azt jelenti, hogy a színházban nem mindenki eshet egyforma »elbírálás« alá. Orwellt parafrázálva, minden színész egyenlő, de vannak egyenlőbb színészek. Vagyis vannak tehetségesebbek és kevésbé tehetségesek.” (30.) Ezt a sokrétűséget az összetettség kapcsán lehet csak igazán megérteni a Hamlet-egységénél: „A belső hitelességről, az eszközök gazdaságosságáról beszél, ami számomra azt jelenti, nem szabad önmagunkat a kifejezés helyébe tenni. Erről szólnak az Egérfogó próbái. És arról, hogy egy igazi előadás nemcsak az eklektikus eszközöket képes egységbe ötvözni, de ezt az egységet teremti meg a különböző típusú színészek között is. Az Egérfogó szereplői valószínűleg régóta nem csináltak igazi színházat. Van közöttük deklamáló színész, van bohóc, van hősszerelmes... Ez az előadás képes összefogni őket, és a különböző embereket csapattá, társulattá kovácsolja.” (45.) A két egység összeolvasása után a hierarchia jelen sorok írója által kevésbé kedvelt jegye tompul, helyett sokkal inkább a több elem egyé válása emelődik ki.

A beszélgetések összeszerkesztésénél Zsigmond Andreának szelektálnia, vágnia, illesztenie kellett, miközben vélhetőleg végig szem előtt tartotta a benne kialakult képet Tompa színházáról. „Link-sorokat” kellett működtetnie emlékezetében a szerkesztés folyamán. Ennek igazolására elég, ha a kötet több meghatározásának részleteit összevetjük a Záróra című műsor Tompa-beszélgetésével [http://videotar.mtv.hu/Videok/2010/10/29/07/Zarora_2010_oktober_28__Vendeg_Tompa_Gabor.aspx] vagy a máshol (Krónikában, Romániai Magyar Szóban stb.) megjelent interjúkkal. Kiderül, egy-egy címszó három-négy, sőt több helyről emelődött ki.

Izgalmasak az egyéb párhuzamok is. A díszlet kérdéskörénél jellemzettek hasonlatosak Ungvári Zrínyi Ildikó színházi térről vallott nézeteihez, ugyanis Tompa szerint „egy igazi díszlet térbeli kibontakozása csak az előadás folyamán történik meg, és az utolsó pillanatig tartalmaz »meglepetéseket«” (33.); Ungvári Zrínyi ezzel párhuzamosan Michel de Certeau elméletére támaszkodva, a színházi teret „elbeszél helynek” gondolja el, amelyet a színházi aktusok írnak térré (Vö: Ungvári Zrínyi Ildikó: Bevezetés a

színházantropológiába, és Uó: Tér-kép. Az érzékelés színpadi terei). Tompának a cipőknél felidézett eljárása ugyancsak ehhez a problémakörhöz tartozik, hiszen a nézők által a színházba bevitt lábbelik beiktatása a hely térré alakításának első lépcsőjeként is értelmezhető: „a használt lábbeliket úgy szerzi be a színház, hogy hirdetést ad fel, s a bemutató előtt a nézők maguk hozzák be nekünk eldobott cipőiket, részt vállalva ezáltal az előadásból, illetve abból a sorsból, ami az Estragoné vagy a Vladimír.” (29.) Tompa színészi munkáról való meglátása lényegi elemének tűnik, hogy nem egy „útjelzők” nélküli ívben gondolkodik, hanem a „ki-bejárákálás” mellett foglal állást, ám hangsúlyozza, hogy rendkívül erős színészi jelenlétet követel: „a színészeknek ezt nem biztos, hogy átéléssel kell elérniük – nem kell zokogniuk a színpadon –, ellenkezőleg, a folytonos ki-be járákálás egy szerepből nagyon fontos. Az is kell, hogy mágikus módon magával ragadjon az előadás, de az is, hogy eltávolítson, és tudatosítsa, hogy ez csak színház” (67.), „a különböző történeteknek/ formáknak ez a találkozása a színésztől aztán egyfajta beckett-i precizitás mellett olyan intenzív jelenlétet követel meg, amelynek nem a folyamatosság a kulcsa, hanem az ebből való ki- és belépés” (130.). (Ez utóbbit a Tanítványok kapcsán jegyzi meg.) A kötet erényei közé tartozik az illusztrációk párbeszédet nyitó, párbeszédbe lépő képessége. Az energiaáramlás címszóval azonos oldalon a rajz mintegy az energiaáramlás létrejöttének bemutatásaként is felfogható. A címszó alatt ez olvasható: „A katarzishoz kellene visszatérni, ahhoz, amikor együtt tudunk lélegezni. Amikor a színész a közönséggel együtt olyan »energiaáramlást« hoz létre, ami ha nem létezik, akkor a színház halott. Ha az első pillanatokban nem jön létre ez az energiaáramlás a közönség és a színpad között, akkor egy rideg, steril produkció születik.” (34.) A rajz egy ugródeszkába beragadt, azzal egybeforrt lábú elrugaszkodó alakot mutat, aki a deszkától hiába lendülne el, a lába és a deszka nem választható el, de ha elválasztódna is, akkor sem jöhetne létre a kívánt mutatvány, hiszen az ugródeszka nem a medence irányába néz. Az illusztráció úgy folytat párbeszédet, hogy e címszónál épp a párbeszédre való képtelenséget tudja összefoglalni az ugródeszka és az ugró helyzetével. Az energiaáramlás megghiúsulása pedig a párbeszédre való képtelenségben „gyökerezik”. Az illusztrációk sora humort és iróniát visz a kötetbe. A közös munkát (illusztráció: Láng Orsolya, tipográfia: Csomortányi Hunor) kétségkívül jól összefogó szerkesztői elképzelés lenyomata ez a könyv.

Kategória: Téka

Denumire autor: Kovács Flóra

Látó Szépirodalmi Folyóirat